

1. https://www.torahweb.org/torah/special/2019/ryds_rietsalumni.html

(Transcript of remarks by Rav Yosef Dov Soloveitchik *zt"l* which preceded a *shiur* to RIETS rabbinic alumni in 1975.

And let me add something, this is very important. Not only the *halochos*, but also the *chazokos* which *chakhmei Chazal* have introduced are indestructible. We must not tamper, not only with the *halochos*, but even with the *chazokos*, **for the *chazokos* which *Chazal* spoke of rest not upon transient psychological behavioral patterns, but upon permanent ontological principles rooted in the very depth of the human personality, in the metaphysical human personality, which is as changeless as the heavens above.**

Let us take for instance, let's take an example, the *chazokoh*, for instance, that's what I was told about. The *chazokoh* "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו" has absolutely nothing to do with the social and political status of the woman in antiquity. The *chazokoh* is based not upon sociological factors, but upon a verse in *Bereishis*, "הרבה ארבה עצבוך והרנך בעצב תלדי בנים ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך" - I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shall bring forth children, and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee." It is a metaphysical curse rooted in the feminine personality; she suffers incomparably more than the male while in solitude. Solitude to the male is not as terrible an experience, as horrifying an experience, as solitude to a woman. And this will never change, כימי השמים, על הארץ, it will never change, because this is not a psychological fact; it is an existential fact. It is not due to the inferior status of the woman, but is due to the difference, the basic distinction, between the female personality and the male personality. Loneliness frightens the woman, and an old spinster's life is much more miserable and tragic than the life of an old bachelor. This was true in antiquity; it is still true, and it will be true a thousand years from now. So to say that טן דו מלמיתב ארמלו was due, or is due, to the inferior political or social status of the woman is simply misinterpreting the *chazokoh* of טן דו מלמיתב ארמלו. And no legislation can alleviate the pain of a single woman; no legislation can change this role. She was burdened with that by the Almighty after she violated the first law.

And, let me ask you a question. *Ribono shel Olam* - God Almighty - if you should start modifying and reassessing the *chazokos* upon which a multitude of *halokhos* rest, you will destroy *Yahadus*! So instead of philosophizing, let us rather light a match and set fire to the *Beis Yisrael*; we will get rid of all problems.

2.

DIVINE WILL AND HUMAN EXPERIENCE!!!

3. Mishnah Yebamot 15:1

האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים
 שלום בינו לבינה ושלום בעולם,
 ובאתה ואמרה "מת בעלי" – תנשא; "מת בעלי" – תתיבם;
 שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם, קטטה בינו לבינה ושלום בעולם,
 ובאתה ואמרה "מת בעלי" – אינה נאמנת;
 רבי יהודה אומר:
 לעולם אינה נאמנת, אלא אם כן באתה בוכה ובגדיה קרועין.
 אמרו לו:
 אחת זו ואחת זו – תנשא.

If a woman and her husband went abroad,
 If there was peace between them and peace in the world,
 and she came (to beit din) and said "My husband died" –
 she may marry or participate in *yibum*;
 If there was peace between them and war in the world, or strife among them and peace in the world,
 and she came to beit din and said "My husband died" – she is not believed (=given credibility);
 Rabbi Yehudah said:
 She is generally not believed, unless she came crying and with her clothes torn;
 They said to him:
 This one and that one alike may marry.

4. Yebamot 88a

אמר ר' זירא:
 מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה, הקלת עליה בתחלה.
 לא ליחמיר ולא ליקיל?!
 משום עיגונא אקילו בה רבנן.

Said R. Zeira:
 Because of the stringency you impose on her at her end, you can be lenient on her at the outset.
 Let us be neither stringent nor lenient!?
 Because of *iggun* the Rabbis were lenient regarding her.

5. Yebamot 116a-b

היכי דמי "קטטה בינו לבינה"?
 אמר רב יהודה אמר שמואל:
 באומרת לבעלה 'גרשני'.
 כולהו נמי אמרו הכי!
 אלא,
 באומרת לבעלה גירשתני.
 *וליהמנה מדרב המנונא,
 דאמר רב המנונא:
 אשה שאמרה לבעלה גירשתני – נאמנת;
 חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה?!
 באומרת 'גירשתני בפני פלוני ופלוני', ושאלנא, ואמרו: 'לא היו דברים מעולם'.
 מ"ט דקטטה?
 רב חנינא אמר: משום דמשקרא; רב שימי בר אשי אמר: משום דאמרה בדדמי.
 מאי בינייהו?
 איכא בינייהו דארגיל הוא קטטה.
 איבעיא להו:
 עד אחד בקטטה, מהו?
 מ"ט דעד אחד מהימן? משום דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקר, הכא נמי לא משקר,
 או דלמא, טעמא דעד אחד מהימן - משום דהיא דייקא ומינסבא, והכא, כיון דאית ליה קטטה - לא דייקא ומינסבא
 תיקו.

What is the case of "strife between them"?

Said R. Yehudah said Shmuel:

When she was saying to her husband "Divorce me".

They all say that!?

Rather,

When she was saying to her husband "You divorced me."

But let her be believed from (the statement of R. Hamnuna),

for Rav Hamnuna said:

A woman who said to her husband "You divorced me" – is believed;

There is a **chazokoh** that a woman does not brazenly lie in her husband's presence.!?

(Rather,)

when she was saying "You divorced me in the presence of X and Y", and we ask them, and they say, "It never happened".

What is the reason for (not giving her credibility in the case of) strife?

R. Chanina said: Because she might lie; R. Simi bar Ashi said: Because she will extrapolate (death).

What is the practical difference between these (two explanations for not giving her credibility)?

The practical difference is when he initiates the strife.

An inquiry:

If one witness (reported the husband's death) and there had been strife, what is the Law?

What is the reason that one witness is believed?

Is it because in a matter that generally comes out, one does not lie; therefore here too, (where if the husband is alive, he will appear), he would not lie,

or perhaps the reason that one witness is believed is because she checks carefully before remarrying, and here, where there was a quarrel, she would not check carefully before remarrying?

Tayku.

6. Shulchan Arukh Even HaEzer 17:2

אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין בפני בעלה –
 הרי זו מקודשת לשני,
 שהאשה שאמרה לבעלה בפניו: "גרשתני" - נאמנת;
 חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה.

הגה:

י"א: דוקא לענין שקדושין תופסין בה - נאמנת וצריכה גט,
 אבל אינה נאמנת להנשא לאחר (הר"ן פ"ב דכתובות בשי"א) או ליטול כתובתה (הגהת מיימוני פ"ב דגירושין).
 ויש חולקים וס"ל דלכל דבר נאמנת (רמב"ם).
 וי"א עוד דבזמן הזה דנפיש חוצפא ופריצותא - אינה נאמנת אלא לחומרא,
 דאיתרע חזקה דאינה מעיזה (ב"י בשם א"ח).

A married woman who extended her hand and received *kiddushin* in the presence of her husband? –
 she is *mekudshet* to the second man,
 because a woman who said to her husband? in his presence “You divorced me” – is believed,
 on the basis of the *chazokoh* that a woman does not brazenly lie in her husband’s presence.

RMI

Some say: it is only with regard to the *kiddushin* taking effect that she is believed and requires a get,
 but that she is not believed to marry another or to collect her ketubah;
 but some disagree and hold that she is believed for all matters.
 Some say additionally that in our time, when there is much chutzpoh and licentiousness –
 she is believed only *lechumra*,
 because the *chazokoh* that he would not lie brazenly has weakened.

7. Shulchan Arukh Even HaEzer 17:48

במה דברים אמורים שהאשה נאמנת לומר: "מת בעלי"?
 כשיש שלום בינו לבינה ושלוש בעולם,
 אבל אם יש קטטה בינו לבינה,
 כגון שאמרה: "גרשתני בפני פלוני ופלוני", ובאו אותם העדים והכחישוה,
 או שהמיר בעלה והניחה עגונה (הגהות אלפסי),
 ואח"כ הלכה היא ובעלה למדינה אחרת, ובאה ואמרה: "מת בעלי" –
 אינה נאמנת.

In what circumstances is it said that a woman is believed to say “My husband died”?
 When there is peace between him and her and peace in the world,
 but when there is strife between him and her,
 for example if she said ‘he divorced me in the presence of X and Y, and those same witnesses
 came and contradicted her,
 or if her husband apostasized and left her an agunah,
 and afterward he and her husband went abroad, and she came and said “My husband died” –
 she is not believed.

8. Yebamot 116b

דאמר רב יהודה אמר שמואל:
 שילפי קציר חטין היו, והלכו עשרה בני אדם לקצור חטין
 נשכו נחש לאחד מהן, ומת, ובאת אשתו והודיעה לבית דין
 ושלחו, ומצאו כדבריה.
 באותה שעה אמרו:
 האשה שאמרה "מת בעלי" – תנשא; "מת בעלי" – תתייבם.

Said R. Yehudah said Shmuel:

It was at the end of the wheat harvest, and ten people went to harvest wheat.

A snake bit one of them and he died, and his wife came and informed the court,
 and they sent to verify the information, and found it as she had said.

At that very time they said:

A woman who said "My husband died" – may marry or engage in levirate marriage.

9. Tosafot Yebamot 116b

"באותה שעה אמרו: האשה שאמרה מת בעלי כו" –
משום דחזו דאיכא עיגונא טפי אם לא היו מאמינים אותה . . .

"At that very time they said: The woman who says: "My husband died etc." -

Because they saw that there would be much *iggun* were they not to believe her . . .

10. Igrot Mosheh Even HaEzer 1:49

ר"ח סיון תרצ"ה. ליובאן.
 מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר יצחק האכמארק שליט"א רב בסלוצק.
 הנה לע"ד ברור
 שאם יש עד, או אפילו היא עצמה שאומרים שנתקבל מכתב מאחיה שהיה כתוב שם שמת בעלה –
 אין להסתפק כלל, ויש להתירה,
 כי צריך רק שהעד יעיד עדות ברורה,
 ולא מובן כלל מש"כ כתר"ה שדוקא כשנתברר לב"ד ברור גמור מיתתו - אז הקלו בענין קבלת העדות עד מפי עד,
 כי איזה ברור יש להיות לב"ד בלא העדים, דכל ידיעתם הוא רק ע"פ הגדה זו ששומעין מהע"א או מהאשה!?
 אלא צריך רק שהעד יעיד ידיעתו בברור,
 כגון שיאמר שראה שמת, או שפלוני אמר לו שראה שמת, או שפלוני כתב שראה שמת,
 ואף בכתב סתם שמת - הוא כאומר שראה שמת, כיון שהיה על מטתו, שלא שייך בדדמי.
וכשהעד אומר דבר ברור - אז צריכין ב"ד להתירה בלא פקפוק,
 כי יותר אין צריך, ואין חסר כלום.
 ורק אם ידיעתו אינה ברורה,
 כגון שאומר שהיה כתוב רק שהיה גוסס ועוד אומדנות,
 שאף אם היו מעידין מאה עדים כשרים - לא היה כלום, כיון שאין מעידין ידיעה ברורה,
 אבל אם מעיד דבר ברור אף רק ע"א ואשה עצמה ומפי עד וכתב ישראל - מתירין אותה,
 ומה שייאטיה דב"ד הכא לענין הידיעה והברור.

Rosh Chodesh Sivan 5695. **Luban.**

His Exalted Honor my friend the rabbi and gaon R. Yitzchok Hochmark shlita, Rabbi in Slutsk

IMHO it is clear

that if there is a witness, or even if she herself says that a letter was received from her brother in which it was written that her husband died –

one ought not to doubt at all, and she may be permitted,

because what is needed is only that the witness offer clear testimony,

and what Your Honor wrote is not at all comprehensible, that it is specifically when beit din is absolutely clear about his death – then they were lenient in accepting hearsay testimony,

because how could beit din be clear without the witnesses, as (beit din's) entire knowledge is only on the basis of this telling they hear from the single witness or the woman?!

Rather, what is needed is only that the witness testify to his knowledge clearly,

For example by saying that he saw (the husband) dead, or that X said to him that he saw him dead, or that X wrote that he saw him dead –

and even if he writes simply that he died – that is like saying that he saw him dead, since he was at his deathbed, so the concern that he will extrapolate isn't relevant,

and when the witness says something clear – the beit din must permit her with no qualms, because nothing more is needed, and nothing is missing.

It is only if his knowledge is not clear,

for example if he says that it was written only that he was *goses*, or other probabilities,

where even if one hundred valid witnesses testified – it would be nothing, since they are not testifying to clear knowledge,

but if even one witness or the woman herself testifies to something clear, even hearsay or based on something written – we permit her,

and what is beit din's discretion here regarding the knowledge and the clarity?!

גם מש"כ כתר"ה
 שכיון שכתב הרמ"א "דבזה"ז דנפיש חוצפא ופריצותא - אינו נאמן לומר בפני בעלה גרשתי", וק"ו הדברים,
 משמע מלשון כתר"ה שסובר דבזה"ז אין האשה נאמנת לומר מת בעלה –
וזה לא ניתן להאמר כלל,
 וברור שגם בזה"ז נאמנת אם אינה פסולה לעדות אשה בברור,
 דהא לא הגיה הרמ"א כלום בסעיף מ"ג על דין דהאשה עצמה נאמנת, וברור שגם הרמ"א סובר שנאמנת,
 ואין בזה שום חולק בדבר,
 וכדמצינו זה להיתר פשוט בכמה תשובות אחרונים.
 וגם בעצם ל"ד כלל להתם
 דהתם, שכל עדיפותה מבעלה הוא מחמת שאינה מעיזה פניה; לכן, כיון שבזה"ז יש כמה חצופות ופריצות - לא עדיפא
 ממנו, וגם אף אם לא שמענו ממנו כלום - מ"מ אין יכולה להוציא עצמה מחזקת א"א בטענת גירושין אף הכשרה
 שבכשרות, דמטעם זה אינה נאמנת שלא בפני בעלה, ורק מחמת חזקת אינה מעיזה בפני בעלה נאמנת,
 ולכן, בזה"ז שנפיש חוצפא ואיתרע חזקת אינה מעיזה - אינה נאמנת נגד חזקת א"א,
 אבל במת בעלה, שנאמנת מחמת דעבידא לאגלווי לא משקרי אינשי ומחמת דדייקא, מ"ט לא תהא נאמנת?! ואין שייבין
 כלל זה לזה, וזה ברור.

And that which your honor wrote further:

'that since RMI wrote "that in our time, when there is much chutzpah and licentiousness – she is believed only *lechumra*, because the *chazokoh* that he would not lie brazenly has weakened", so this matter is a *kal vachomer*' –

the implication of your honor's language is that you hold that nowadays a woman is not believed to say that her husband is dead –

but this is not given to be said at all,

and it is clear that even in our time she is believed so long as she is not clearly invalid for testimony about women's ability to remarry,

because RMI inserted no gloss in section 43 regarding the law that the woman herself is believed, so it is clear that RMI holds that she is believed,

and there is nobody who disagrees with regard to this matter,

and we find this permission assumed in several responsa of the acharonim.

Also, this case (of testimony that her husband died) is essentially different than that case (of divorce), because there, the whole reason her testimony is given precedence over that of his is that she would not lie brazenly to his face; therefore, since in our time there are many chutzpohdik and licentious women – her testimony is not given precedence over his, and even if we heard nothing from him – even the most kosher of women would nonetheless be unable to remove herself from the presumption that she is married by claiming to be divorced, because that rationale doesn't give her credibility not in her husband's presence, and she is believed only because of the *chazokoh* that women don't lie brazenly in their husband's presence, and therefore, in our time when there are many with chutzpoh and the *chazokoh* against brazen lying is weakened – she is not believed when opposing a presumption that she is married.

but regarding a claim that her husband is dead, where she is believed because people don't lie about something likely to be exposed, and also because women investigate, why shouldn't she be believed?!

The cases have no relevance to each other. This is clear.

אך אם לא שמענו ממנה שמת עד היום שעברו כבר כעשרים שנה –
אפשר שנחשב זה קטטה מה שהניחה בעגונה,
ונפרש ברמ"א סעיף מ"ח ש'או או' קתני,
אבל מלשון הש"ג, שהוא מקור הדין - מפורש שדוקא המיר היו קטטא.
אך אף אם נימא כן, מ"מ, אם העדים אומרים שכבר שמעו ממנה תיכף שמת והחזיקה עצמה לאלמנה כל העת, שאז ודאי
אין מה לחוש.
וגם בהמיר יש הרבה חולקין עיין שם בח"מ וב"ש.
ולכן ברור
שאם היא עצמה, וכ"ש כשיש אחרים המעידים שנתקבל מכתב מאחיה שבעלה מת - יש להתירה ואין לעגנה אף לזמן,
שיותר לא חסר לנו.
ועיין בפ"ת ס"ק קנ"ח בשם הרדב"ז שרק בפרוצה שאמרה מת בעלי ואפשר לברר מצריך לכתחלה לברר אם הוא בנקל,
אבל בסתם נשים - אין צריך גם זה,
וכ"ש כשמזדמן לה בעל שאינו רוצה לחכות עד שיתברר - הוי זה עיגון גמור וא"צ לברר יותר.
ידידו מוקירו מאד,
משה פיינשטיין

However, if we have not heard from her that he died until today, which is more than twenty years – perhaps we should consider this a case of strife, in that he left her an agunah, and we would understand RMI as saying that its either that he apostasized or that he left her an agunah, but the language of RMI's source Shiltei Giborim¹ is explicit that only apostasy is considered strife. But even if we were to say (that this is considered a case of strife), nonetheless, if the witnesses say that they had already heard from her that he was dead and that she had put herself forward as a widow all the time, then certainly there is nothing to be concerned about. Even in the case of apostasy there are many who disagree – see Chelkat Mechokek and Beit Shmuel. Therefore it is clear that if she herself, and all the more so if there are others, testifies that a letter was received from her brother that her husband is dead – we may permit her and we should not make her an agunah even for a time, because nothing more is lacking to us - see Pitchei Teshuvah in the name of Radbaz that it is only regarding a licentious woman who says “My husband died”, and where further clarification is possible, that he requires one *lekhatilah* to clarify if this can be done easily, but for ordinary women we don't require even this, all the more so when she has a waiting groom who does not want to wait until the matter is clarified – this is absolute iggun and there is not need for further clarification. Your intimate friend who greatly esteems you,
Moshe Feinstein

¹ ומז"ה כתב שאם הניחה בעלה עגונא והלך והמיר לעבודת כוכבים קטטה בינו לבינה היא ואינה נאמנת עליו ולי נראה שלא אמרו אינה נאמנת בקטטה אלא כשהרגילה היא הקטטה ע"י גירושין, כמו שביארנו, שגילתה דעתה שאינה חפצה בו, אבל אם המיר ומרד בה, או שהיה בעלה לסטים וכופר בעיקר - הרי זו נאמנת עליו ואין מחזקין אותה במשקרת, כמבואר בקונטרס הראיות: וכתבו הפוסקים לחומרא ואם נשאת כתב מי' לא תצא כיון שעד מסייעה: